

Цанка АЛЕКСАНДРОВА (София)

ИМЕНА НА МИРЯНИ В ЧЕРЕПИШКИЯ ПОМЕНИК ОТ НАЧАЛОТО НА 19-И ВЕК

Черепишкият поменик е отбелязан от М. Стоянов и Хр. Кодов в „Опис на славянските ръкописи в Софийската народна библиотека“ от 1964 г. Поменикът съдържа 68 листа с имена на миряни и духовни лица, както и списък на села по околии от Враца, Оряхово, Плевен, Ловеч, Златица, Берковица, Лом. Упоменати са още Орхание, Липница и села от Софийско. Явно е, че имената в ръкописа произхождат именно от тези селища и са били съобщавани от близките на починалите на духовните лица от манастира за вписване в поменика и четене при богослужения.

Църковният поменик на Черепишкия манастир е създаван в продължение на години от различни писари, което е очевидно от различните почерци. Първоначално катастихът, т.е. списъкът, е купен от монах Йосиф от Черепишкия манастир. За това свидетелства бележка в началото на ръкописа с дата 25.III. 1836 – Плевен. В края на ръкописа е отбелязано, че същият монах го подарява на манастира на 26. III. 1851 г. като последна своя воля. Попълван с мастило и молив от различни ръце, ръкописът показва езикови особености, които са обусловени от териториалните особености на имената от една страна, и от стремежа за спазване на църковно-славянската традиция, от друга страна. В ръкописа е налице практика на смесване на старобългарски и гръцки букви. Запазените при някои имена писмени знаци на старата кирилица показват, че се касае за вид църковна литература, където традицията се пази по-дълго.

Този ръкопис е ценен не само от езиково гледище, а и като

исторически материал за определяне на българските области и връзките им с манастира в началото на 19-и век. Границата на тази територия върви приблизително по границата между източното и западното наречие – Плевен, Враца, Ботевград, София, поради което се срещат особености и на източните, и на западните говори, но с превес на западните.

В поменика собствените имена са записани в по-голямата си част на новобългарски, но с употреба и на старобългарските букви *і, ї, ѡ, Ѹ, Ѣ, Ѧ, Ж*, напр. *ІОРДАНЪ, ИЛІѦ, ЇШВАНКА, ВУТА, БОѦНА, ПАТКО, ВЛЖЧО*. Буквата *И* се замества и с *і, ї; Й* – с *і, и, ј; Н* с *Н, О* с *ѡ, У* с *Ѹ, ОУ; Ъ* с *Е, 'А;* *Ж* с *Ъ; Ѧ* с *Е, А, 'А; Ч* с *Ѹ*. Употребяват се и гръцки букви *θ* (тх), *ξ* (кс), *υ* (у), *τ* (т), което също е предпоставка за вариантност на имената, напр. *АЛЕКСАНДЪ* и *АЛЕΞАНДРЪ, СТОЙѦНА* и *СТОѦНА, ТОДОРА* и *ΘЕОДОРА*. Примери за вариантност на домашна основа са *ЈНА* и *ѦНА, ДЕМАѦЪ, ДЕМАѦ, ДАМІѦАНЪ, ЈѦАННЪ, ЈУВАНЪ, ЙОВАН, ІОВАНЪ, ЙОВАНЧО, ІОНА, ѡОНА, ЙОНА, КРЪСТО, КРЪСТІО, КРЪСКО, КРЪСКЪО, КЪРСТЕ*. Непоследователността при отбелязване на еровата гласна в края на имената (главно *Ъ*) също е причина за създаване на варианти.

Фонетични варианти на имената се явяват и като резултат на звукови промени, отразяващи спецификата на териториалните говори.

Промени при гласните:

1. Редукция на неударените широки гласни.

А > Ъ: БОНЪ, ФЛОРЪ.

Е > И: СИМІОН, ИЛИСЕЙ.

2. Проява на свръхстарателност във връзка с осъзнаване на редукцията като териториална специфика: *Ъ:А* и *И:Е: ПАРВА, ВАРБА, САБА, ПЕТАР, ДЕМИТАР, но и ДИМИТЪР, ПЕТРЪ*

3. Замяна *О:А: ТОДАР* (но и *ТОДОР!*).

4. Западнобългарски и източнобългарски варианти на преглас на *Ѣ*, успоредно с форми, при които е изписван *Ѣ: ЕКИМ/ЯКИМ, ЦВЕТКО/ЦВЯТКО, ЕНУШ/ЯНУШ, ЕНАЧКО/ЯНАЧКО, НЕГУЛ/НЯГУЛ* и в същото време *НЕВѢНКА, НЕДѢЛКО, ЦОЛѢ*.

Промени при съгласните:

1. Сонантичните *Р* и *Л* са изписвани *РЪ, ЛЪ, Р, Л, ЪР, ЪЛ* (в

някои случаи със замяна Ъ-А поради престараване): ВАЛКНА, ВЛЪКНА, ВЛЧО, ВЪЛЧО, ВАРБА, ВРБА, ВРАБАН, ПРЪВУЛ, ПРЖВЪЛЪ, ПРУВАН, ПРВАНЪ. Примерите и в тая група илюстрират наличието на западнобългарски и източнобългарски особености.

2. Удвояване на съгласните: ВИТТО, САЛЛО, САВВО.

3. Асимилация по звучност: САПКО, БОШИН, БОШКО, ДЕОДОРА, ДРИФУН (последните вм. ТЕОДОРА и ТРИФОН), ДАВИТЬ.

4. Изпадане на начално Х: РИСТО

5. Преход СК и Т' - К: КРЪСКО, ЗМЕКІО.

6. Смекчаване на съгласните: ДЕМАН', ФИЛ'О, ВУТ'О, ВЛ'КО.

В морфологично отношение трябва да отбележим наличието на меки и твърди окончания на мъжките имена: ВАНО, ГАНО, ПЕТРО, ВАЛО, КИТО, БЕТО, ТОМО, КОСТО – такива са преобладаващият брой имена, но и КОЛІО, ВЕЛІО, РАДІО, КРЪСТІО, които имат и успоредни твърди форми КОЛО, ВЕЛО, РАДО, КРЪСТО. В някои имена намираме крайно -е: ВУТЕ, СТОЙНЕ, КОЦЕ.

В графично отношение прави впечатление наличието на диакритични знаци за съкращения според поднатата практика от старобългарските паметници, а също и изписването на съкратени или изпуснати букви над реда: ДМИТРЪ, ВЛ'ЧИНЪ, ДИМИТР', АЛЕЃАНД'Р, КРТІО, СТ'КО, АНРЕИ, КРТАНА. Голяма част от имената с гръцки или календарен произход са записвани доста разнообразно. Вместо пълните записи срещаме съкращения с или без диакритични знаци, поради което е трудно да решим дали става въпрос за своеобразно съкращение или за териториален вариант на името: ЗАХАРИЯ/ЗАХРИЯ, ЙОАСАФ/ЙОСАФ, ЕЛИСАВЕТА/САВЕТА, ЕРЕМЕНКО/ЕРЕНКО.

В словообразователно отношение имената представляват особен интерес както поради своята старинност, така и поради регионалната си специфика. Имена като Драгушин, Янкул, Воислав, Радина, Ралин, Лала, Мино, Неца внушават необходимостта от специално прецизно изследване на съотношението между календарно и ново, както и на начините за образуване на домашния пласт

имена сред фиксираните над 600 имена на светски лица от над 7 околии. Това не изчерпва кръга от изследователски проблеми, защото ръкописът включва и много селищни имена. Настоящото съобщение има за цел само да насочи вниманието на изследвачите към един безценен извор за българската антропонимия, който досега не е специално изследван, макар че е отбелязан от П. Мутафчиев („Из нашите старопланински манастири“) още през 1931 г. Като илюстрация на това богатство прилагаме индекс на имената на миряни, които за удобство не отразяват графичните варианти, отбелязани по-горе.

Аврам, Алекса, Александра, Александър, Алекси, Алексо, Алипиа, Ана, Анастас, Анастасия, Анастаско, Ангел, Ангелина, Андо, Андон, Андрей, Андро, Анко, Анто, Антониа, Анчо, Апостоль, Арна, Арсо, Атанась.

Банко, Банчо, Бела, Бена, Бено, Бенчо, Бето, Бечо, Бешо, Боио, Бояна, Богдан, Божан, Божана, Божил, Божин, Божина, Бойка, Бойо, Бона, Бонка, Бончо, Боню, Боцо, Бочо, Бошин, Бошко, Братин, Братойо.

Вала, Вале, Валил, Валкна, Валко, Вало, Валчо, Вана, Ване, Вано, Варба, Варбанъ, Васа, Васил, Василия, Ватка, Ваца, Вацо, Вела, Велика, Валико, Велйо, Велко, Вело, Велчо, Вельо, Вено, Веселин, Вето, Веша, Вешо, Вида, Витан, Витко, Витто, Влада, Влайко, Влакана, Влако, Влач, Влача, Влачо, Влко, Влчин, Влчо, Влъкна, Влъко, Воеславъ, Воислав, Войно, Войсиль, Врба, Врбанъ, Вукадинъ, Вукуръ, Вуна, Вута, Вутйо, Вуто, Вучо, Вълйо.

Гаврил, Гана, Гано, Ганчо, Гачо, Гена, Гено, Генчо, Георги, Георгия, Георгий, Герганъ, Герги, Гергин, Герго, Гета, Гето, Геша, Гешо, Гица, Гмитръ, Горан, Господин, Господина, Груйо, Григория, Грозгю, Гроздйо, Грозо, Гуна, Гуно, Гунчо.

Давид, Дадко, Дако, Дамианъ, Дамян, Дана, Данка, Дано, Данчо, Датко, Дацо, Дачо, Деман', Демитаръ, Демян, Демяна, Дена, Денко, Дено, Деодор, Деодора, Деса, Деян, Джоно, Джурджу, Дико, Дила, Дилка, Дило, Дилчо, Димана, Димитар, Димитра, Димитър, Димо, Димчо, Дина, Динка, Динчо, Дичо, Диша, Добра, Добриль, Добро, Дойна, Дойчин, Доко, Дона, Доне, Донко, Доно, Доцо, Драгия, Драгужинъ, Драган, Драгана, Драгия, Дралчо, Дуно.

Евгения, Екатерина, Елисавета, Елица, Елка, Енаки, Еначко,

Еременко, Ерина, Ерменко.

Жива, Живко, Живка.

Зарча, Захариа, Заца, Здравко, Злата, Златанъ, Злати, Змекйо.

Иван, Иванка, Ивето, Ивко, Иелица, Илисей, Илия, Илка, Илче, Илчо, Игнатъ, Иона, Ионаки, Иоца, Исаия.

Йоаким, Йоан, Йоана, Йоанчо, Йова, Йован, Йована, Йованка, Йованчо, Йовка, Йоло, Йона, Йончо, Йордан, Йота, Йоте, Йо-то, Йоца, Йуте.

Кайне, Кала, Калица, Кало, Камен, Камена, Кана, Кано, Канчо, Катерина, Като, Кера, Кино, Кирица, Кирияк, Кирко, Кито, Койна, Койна, Койчо, Кола, Коле, Коло, Кона, Коне, Коно, Костадин, Костантин, Косто, Кото, Коца, Коце, Коцо, Кр(с)то, Крайна, Крестана, Крачун, Крско, Крсько, Крстана, Кртана, Крто, Крума, Кръс-кю, Кръсна, Кръстйо, Кръстано, Кръсто, Кръстьо, Кръскйо, Кръскю, Кузма, Кузман, Кула, Куле, Куна, Куне, Куно, Кунчо.

Лазар, Лако, Лала, Лалйо, Лето, Лечо, Лешо, Лила, Лилко, Лило, Лито, Лозан, Лукан.

Магдалина, Малина, Мана, Маноил, Мануил, Манчо, Марга, Марин, Марина, Марица, Мария, Марко, Маруца, Марчо, Мато, Мико, Милйо, Мила, Миленко, Мило, Милчо, Мина, Минко, Мино, Минчо, Мирчо, Мита, Митко, Мито, Митра, Митър, Михо, Мицо, Мишко, Мишо, Младена, Мона, Моно, Мончо, Моско, Мота.

Найда, Найден, Нана, Нанда, Нанко, Наум, Начо, Нейо, Негул, Неделйо, Недела, Неделко, Недялко, Неделя, Нейко, Неко, Нена, Ненка, Нетко, Неца, Нецо, Нечо, Нешко, Нешо, Никола, Николо, Никула, Нинка, Нинко, Нино, Нинчо, Ничо, Новко, Ноно.

Оурчо, Опро.

Панайот, Пандора, Пано, Панчо, Параскев, Парван, Пата, Пато, Пауна, Паунка, Паунчо, Пачо, Пейко, Пейо, Пейчо, Пелко, Пело, Пена, Пендо, Пенко, Пено, Пенчо, Петаръ, Петкана, Петко, Петра, Петраки, Петро, Петър, Пеца, Пецо, Пешо, Пончо, Праванъ, Правул, Преда, Продан, Пруван, Пръва, Пръвул, Пуйо, Първа.

Рада, Радица, Радйо, Радо, Радой, Радомиръ, Радославъ, Райко, Райна, Райчиън, Райчо, Ралко, Рало, Ралчо, Рано, Рачо, Раша, Рашо, Ружица, Румена, Русин, Русо.

Саба, Сава, Савета, Саво, Савчо, Сале, Салка, Салко, Сал-

ло, Сано, Сапко, Семко, Сило, Сима, Симеон, Симон, Славъ, Софрония, Спас, Спаса, Стайка, Стаман, Стамен, Стамена, Стамено, Стан, Стана, Станйо, Станко, Станойо, Статко, Стено, Стею, Стилияна, Стойо, Стоичо, Стойка, Стойна, Стойно, Стойо, Стоян, Стояна.

Тана, Танаса, Тано, Танчо, Тачо, Ташо, Теодор, Теодора, Тило, Тинчо, Тиха, Тихан, Тиша, Тодаръ, Тодор, Тома, Томана, Томо, Тона, Тонйо, Тоно, Тончо, Торнйо, Тота, Тото, Тошо, Трайко, Трифон, Трифунъ, Тричко.

Фико, Филипъ, Филчо, Фето, Филйо, Филип, Фило, Флоръ.
Ханчо, Хинко, Хино, Христина, Христо.

Цако, Цала, Цало, Цана, Цане, Цанко, Цано, Цанчо, Цаца, Цвета, Цветко, Цеко, Целе, Цело, Цена, Цене, Ценко, Цено, Цетко, Цока, Цола, Цоле, Цолка, Цоло, Цона, Цоне, Цоно, Цончо, Цоца.

Чернйо, Чоро.

Шарбан.

Юванъ.

Яким, Яко, Яна, Янаки, Янко, Янкуль, Яно, Янчо.